

4.2 SAMHÄLLSBYGGNADSAVDELNINGEN exkl VA

Viktigare händelser 2012

- ☐ **Älvpromenaden:** Idé- och programarbete i stadens hjärta i syfte få älven, torget och city att utvecklas till en attraktiv och integrerad helhet i staden. Insatser har gjorts för att skapa medborgardialog i framtagandet i syfte att engagera och väcka Karlstadsbornas intresse. Resultatet är ett förankrat programförslag som grund för vidare utredningar och begäran om medel mot ett förverkligande av första etappen under kommande budgetperiod.
- ☐ **Tätortscentra:** Utveckling av kommunens externa tätorter och att här skapa förutsättningar för attraktiva stråk, mötesplatser och allmänna viktiga funktioner i det offentliga rummet. Arbetet i Väse är slutfört. I Edsvalla har byggnationerna vinteruppehåll för att färdigställas under våren 2013. I Molkom pågår dialog och planeringsprocess. Byggstart beräknas till hösten 2013. I Vålberg samverkar projektet med "Trafiksäkerhetsåtgärder Långgatan". Byggstart beräknas till april 2013. I Skåre har ortsanalys och medborgardialog genomförts. Gestaltning och projektering påbörjas sannolikt under 2013. I Skattkärr pågår också ortsanalyser och medborgardialog. Kommunens engagemang i tätorterna är mycket uppskattat och dialogen är konkret och givande.
- ☐ **Friköp småhustomträtter:** Fram till halvårsskiftet erbjöd kommunen tomträtthavare till småhustomträtter att friköpa sina tomter till ett reducerat pris, vilket utnyttjats av ca 60% av tomträtthavarna. Omfattande försäljningsinsats med närmare 1.000 fastighetsöverlåtelse. Konsekvens ett stort intäktsbortfall.
- ☐ **Kvalitetsarbetet/processer:** Beställningar av drift särskilt inom natur&park- och trafik&gatuprocessen har tagits fram i en samlad och utvecklad intern beställning till förvaltningens utförarorganisation. Arbetet är en viktig del i verksamhetens långsiktiga arbete med effektivisering och utveckling och ett underlag för eventuell konkurrensutsättning. I syfte att säkerställa tillgången på mark för olika ändamål och i olika skeden samverkar teknik- och fastighetsförvaltningen med miljöförvaltningen, stadsbyggnadsförvaltningen och kommunledningskontoret i en gemensam processorientering och utveckling av arbetet inom plan- och genomförandeprocessen. Arbetet har som huvudsyfte att effektivisera processen från idé till genomförd detaljplan.
- ☐ **Cykelstaden Karlstad:** Karlstads medvetna satsningar på attraktiva cykelvägar betalar sig och uppmärksammas nationellt i två olika undersökningar. Den ena är Cykelfrämjandes kommunvelometer som granskar kommunernas satsningar på ökad cykling. Här nosade vi på bronzen med en fin fjärde plats. Även i den andra undersökningen kom Karlstad på en hedrande tredje plats, på frågan om cyklisterna upplever att kommunen är cykelvänlig. Undersökningen genomfördes i drygt 50 större kommuner av Cykelfrämjandet tillsammans med försäkringsbolaget If. Under året har ytterligare 3 000 m cykelväg lagts till vägnätet och arbetet med en cykelplan har påbörjats liksom en utredning om möjligheterna till en s.k. snabbcykelväg.
- ☐ **Exploatering:** Under året har ett flertal projekt inom exploateringsverksamheten färdigställts. De mest framträdande är cirkulationsplatsen vid Sommargatan och Löfbergskorset, samt brygganläggningen med gästhamn i Inre hamn. Attraktiv och funktionell infrastruktur som skapar god jordmån för hållbar tillväxt.

- Fordonsgas:** Anläggningen är i full drift och produktionen går mycket bra. Gasproduktionsmålet (garanterad leveransvolym) för året är nått med råge.

Ekonomisk utveckling 2010-2012

Kommunens uppdrag utökas i politiska beslut och ibland successivt över tid utan några egentliga beslut. Förväntningar från politik, medborgare och oss själva i organisationen tilltar. Nya verksamheter tillkommer och många utvidgas. Enbart samhällsbyggnadsavdelningens verksamhet har under senare år utvecklats med bl.a. följande nya och utvidgade uppdrag, som endast delvis finansierats:

- Övertagande av ansvar för gästhamn och allmänna bad- och båtplatser från KFF.
- Tillkommande nya drifttytor i ny infrastruktur form av kulturparker, torg och annan allmän plats.
- Krav på ökad medborgardialog
- Generellt krav på bättre och snabbare service
- Översvämningsfrågor med anledning av ett förändrat klimat
- Förebyggande av risker av skred särskilt utmed Norsälven

För att klara ekvationen har naturligtvis många olika effektiviseringar, omprioriteringar och ambitionsförändringar (ökade och minskade) genomförts. Trots allt känner verksamheterna nu påtagligt av den ofullständiga finansieringen av drift och underhållet som skulle behövas för att leva upp till medborgarnas förväntningar och vårt uppdrag att vårda våra tillgångar.

Samhällsbyggnad exklusive VA, fastighetsförsäljning och exploatering

Belopp i tkr.	Redovisning			Budget- vikelse
	2010	2011	2012	
Intäkter	99 810	79 442	94 782	11 181
Kostnader	265 617	263 326	269 482	21 810
Nettokostnad	-165 806	-183 884	-174 701	-10 630
Kommunbidrag/ram	150 883	144 554	164 071	0
Resultat	-14 923	-39 330	-10 630	-10 630
Nettoinvestering			58 131	42 113

Fastighetsförsäljning

Belopp i tkr.	Redovisning			Budget- vikelse
	2010	2011	2012	
Intäkter	12 086	32 641	72 277	72 277
Kostnader	87	0	790	790
Nettokostnad	12 000	32 641	71 487	71 487
Kommunbidrag/ram	-12 000	0		
Resultat	0	32 641	71 487	71 487
Nettoinvestering				

Exploatering

Belopp i tkr.	Redovisning			Budget- vikelse
	2010	2011	2012	
Intäkter	23 225	11 659	99 413	74 413
Kostnader	8 682	854	25 873	25 873
Nettokostnad	14 543	10 805	73 541	48 541
Kommunbidrag/ram	-10 000	-10 000	-25 000	0
Resultat	-4 543	-805	-48 541	-48 541
Nettoinvestering				

Budgetavvikelse

Markförvaltning **-500 tkr**

Intäktsbortfallet som beror av försålda småhustomträtter uppgår under 2012 till ca -3 500 tkr. Det sammanlagda resultatet för verksamheten begränsar sig dock till ett underskott om ca -500 tkr, vilket främst beror på ökade intäkter från övriga tomträttsupplåtelse, minskade personalkostnader samt outnyttjade utredningsmedel.

Vinterväghållning **-4.318 tkr**

Verksamheten redovisar ett underskott på -4 318 tkr för vinterväghållningen 2012. Inledningsvis var vintern snöfattig och varierade mellan regn, värme och kyla vilket ledde ökad halkbekämpning. Årets sista månad bjöd på en snörik period. På årsbasis ligger framförallt halkbekämpning och sandupptagning över budget. Vinterväghållningen är komplex och som bekant svår att prognostisera på samma sätt som vädret. Hur vi utför vinterväghållningen är en fortlöpande dialog med egen och inhyrd personal som intensifierats under 2012 i syfte att effektivisera arbetet utan att försämma kvaliteten. Det kan gälla när och i vilken omfattning vi dirigerar ut snöröjning och halkbekämpning. Hur fordonen kör, deras plogteknik, hur och när vi lastar ut snö m.m. Den kostnadsmedvetna dialogen var vi kan spara och förbättra fortsätter kontinuerligt.

Barmarksrenhållning, beläggningsunderhåll, dagvatten m.m. **-3.952 tkr**

Sammantaget underskott -3 952 tkr. Huvuddelen -1900 tkr avser städning och beläggningsunderhåll, inom vilka delar driftavdelningen överskridit sitt verksamhetsutrymme. Den regniga sommaren har inneburit högre kostnader för dagvattenavledning.

Offentlig belysning **+887 tkr**

Underhållet ligger medvetet lägre i avvaktan på numera avslutad inventering av all offentlig belysning och ett belysningsprogram som kommer att presenteras i början av 2013. Återbetalning från trafikförsäkringsföreningen på 700 tkr för gamla nerkörda belysningsstolpar etc har också förbättrat resultatet. Totalt överskott +887 tkr.

Parkering **-1.644 tkr**

Underskott -1 644 tkr, vilket orsakas av att parkering inom gatumark enligt en prejudicerande dom i Regeringsrätten numera belastas av momsplikt. Intäkterna har även minskat till följd av ett ökat antal miljöbilstillstånd. Ett till viss del kompensande beslut har tagits genom att ändra parkeringszonerna vilket leder till högre parkeringsintäkter. Även de skärpta kraven på miljöbilstillstånden gör att verksamheten på sikt får in mer intäkter. Åtgärderna kommer sannolikt inte fullt ut kompensera för momsplikten.

Natur/park, lek-, bad- och båtplats +1.500 tkr

Avvikelsen för natur och park är på ca + 1 500 tkr, varav naturvård ca +900 tkr, lekplatser + 450 tkr, parker och grönområden – 350 tkr och badplatser/båtbryggor +300 tkr.

Avvikelsen inom naturvård beror bl a på att det under 2012 genomförts ett omfattande inventerings- och planeringsarbete. Verksamheten har fått del av miljömiljonerna (3 100 tkr) och sökt och fått ytterligare bidrag (675 tkr) från länsstyrelsen vilket lett till mer planeringsarbete innan åtgärderna kan utföras. Arbete/planering har också pågått med revidering av kommunens naturvårdsprogram, upphandling av kommunens skogsförvaltning, riktlinjer för hantering av bryggor i älven mm vilket inneburit att alla faktiska åtgärder inte hunnit genomföras vilka istället görs under 2013. I samband med 8-månadersboks slutet var prognosen mindre positiv för lekplatser och parker och grönområden. Åtgärder vidtogs för att hålla budget. Vissa åtgärder sköts t ex framåt i tiden.

Fordonsgasverksamheten +1 400 tkr

Eftersom fordonsgasanläggningen fungerar bra och produktionsmålet på 500 000 Nm³ för helår klarades med marginal 2011 sattes 2012 års produktionsmål till 560 000 Nm³. Totalt har producerats 680 206 Nm³. Vår personal har planerat erforderliga servicearbeten så väl att driftstoppen under året blivit mycket korta (servicestopp endast 1,5 % av årets totala antal timmar). Försäljningsintäkterna ligger därför +650 tkr jämfört med budget. Kostnaderna är ca 400 tkr lägre än budgeterat. Årets resultat blev + **665 tkr**.

Uppföljning av övergripande mål i strategisk plan

TILLVÄXT

Karlstad ska ha god planberedskap för bostäder och verksamhetsmark samt skapa attraktiva boendemiljöer med blandad bebyggelse

- Proaktivt långsiktigt arbete med markåtkomst och begäran om planläggning av kommunens mark i syfte att uppnå en balans mellan långsiktig efterfrågan och utbyggd, planlagd och mark under planläggning i varierande attraktiva lägen. Arbetet sker löpande avseende mark för verksamheter och handel, industri och för bostäder. *Nu aktualiserade planframställningar är för bostäder: Jakobsberg, Sundsta, Rud 2:1, Lysen, Molkom, Ärtan, Östra Zakrisdal, Stockfallet, Katrineberg och för näringsliv: Gräsdalen östra, Örsholmen, Bråtebäcken, Lamberget, Våxnäs, Molkom (Graningeskolan och tätortscentra).*
- I syfte att säkerställa tillgången på mark för olika ändamål och i olika skeden samverkar teknik- och fastighetsförvaltningen med miljöförvaltningen, stadsbyggnadsförvaltningen och kommunledningskontoret i en gemensam processorientering och utveckling av arbetet inom plan- och genomförandeprocessen. Arbetet har som huvudsyfte att effektivisera processen från idé till genomförd detaljplan.

Karlstadsborna ska ha goda möjligheter till hållbara kommunikationer

- Karlstad har under flera år investerat i utbyggnad av cykelvägnätet och ligger på en hög investeringsnivå i jämförelse med jämförbara kommuner. I kommunen fanns det ca 2,9 m cykelväg per invånare 2011, vilket är klart över genomsnittet för liknande kommuner.
- Under 2012 byggdes ytterligare 3 km cykelväg vid Blockgatan, Stodene förskola, Gruvgången, Drottning Kristinas väg, Hertig Carls väg, Lagmansgatan, Norra Infarten, Gustav Frödings gata, Välsviken samt Rosenborgsgatan.

- Under 2012 genomfördes två undersökningar som visar att Karlstad ligger i topp när det gäller cykelvänlighet. I en utvärdering som Cykelfrämjandet genomfört där kommunens styrkor och svagheter som cykelstad mäts, hamnade Karlstad bland de topp fem högst rankade kommunerna i Sverige. I en annan studie som Cykelfrämjandet genomfört tillsammans med försäkringsbolaget If rankas cykelvänligheten i Sveriges kommuner. Karlstad hamnade på tredje plats i listan där cyklister i kommunen bl.a. har bedömt kommunens cykelvägar, cykelparkeringar och trafiksäkerhet.
- Förslag till trafikplan för Karlstad. Strategiskt viktig handlingsplan för vård av tillgångar och hållbar tillväxt.
- Arbete påbörjades med en cykelplan för Karlstad som ska slutföras under 2013. Alla utpekade arbetsområden i trafikplanen som rör cykel kommer att omsättas i handlingsplaner med en bred förankring. Målet är att "Få fler att sadla om till cykel" och en del av arbetet kommer att vara att se över kommunens nuvarande cykelledsplaner och kvalitetsnivå på olika typer av stråk.
- Kollektivresandet har underlättats i ett gemensamt EU-finansierat projekt kallat "FullKoll" där kommunen samverkar med Trafikverket, Värmlandstrafik och Region Värmland. Projektets syfte är att öka möjligheterna till effektiv arbetspendling genom kortare restider och därmed bidra till ökad konkurrenskraft och utveckling av näringslivet. Några av projektets mål är att höja standarden vid bytespunkterna, uppgradera de större hållplatserna, öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning samt i stort öka ett kollektivt resande. Förvaltningen har under året bl.a. byggt bussomstigningsplatser vid Ilanda och Graninge (Molkom), samt ett flertal väderskydd på strategiska platser.

ATTRAKTIV STAD

Tillgängligheten i våra offentliga miljöer ska öka

- Fortsatt arbete med enkelt avhjälpna hinder i form av avfasningar av trottoarkanter, jämn markbeläggning, varningsmarkeringar, kontrastmarkering vid övergångsställen och busshållplatser.
- Påbörjat arbetet med att ta fram en handlingsplan för att åtgärda enkelt avhjälpna hinder.
- Samverkan med fastighetsägare i tillgänglighetsanpassning av entréer till offentliga lokaler.
- Översyn av tillgängligheten och användbarheten av kantstensparkeringar i central Karlstad i dialog med representanter för personer med funktionsnedsättning
- Den långsiktiga målsättningen är att minst en lekplats per distrikt ska vara tillgänglighetsanpassad till största del och en lekplats i varje stadsdel vara delvis tillgänglighetsanpassad. 2012 bedöms ca 40 % av lekplatsbeståndet vara i försedda med någon form av tillgänglighetsanpassning där minimum är att minst ett redskap kan användas av rörelsehindrade med hjälp av annan.
- Tillgänglighetsanpassad slinga vid Skutberget.
- En 1,2 kilometer lång stenmjölsgång på Gubbholmen.
- Tillgänglighetsanpassad flytbrygga i Norsälven vid Edsvalla.
- På Västra Långholmen finns nu en tillgänglighetsanpassad ca 200 meter lång spång tvärs över ön till en plattform på den södra stranden. Där finns också tillgänglighetsanpassat dass, rastplatser och vindskydd.

- Under 2012 fortskred upprustningen av lekplatser på allmän plats med fem totaluppustningar, tre planerade underhållsåtgärder och sju avslutade arbeten från 2011.

Tryggheten i våra offentliga miljöer ska öka

- Hastighetssänkningar till 30 km/h vid skolor, skolvägar och där barn vistas frekvent
- Hastighetssäkringar, ”vilplatser” i form av refuger, ”timglashållplatser”
- Förbättrat förutsättningarna för kollektivtrafik och cykel
- Förbättrad och anpassad belysning som påkallar uppmärksamhet
- Ökat andelen gångtunnlar med genomsikt och förutsättningar för social kontroll
- Minskat klottret
- Policy för upplåtelse av offentlig plats. Estetik och ordning i det offentliga rummet skapar rofylldhet och trygghet
- Förebyggande och beivrande av oreglerad försäljning och reklam, olämplig uppställning av containrar och byggställningar etc.

Besöksnäringen ska utvecklas

- Programarbete för utveckling av Älvpromenaden. Stadens centrum och Klarälven ”gifter sig” i centrum och vi kan ta del av båda attraktionerna samtidigt.
- Fortsatt hög ambition sommarblommor som välkomnar och inspirerar Karlstadsbor och besökare.
- Planering av Karlstads första stadsnära odling på allmän mark i Stadsträdgården. Skapar mötesplatser och sociala rum och trygghet.
- Vandringsleden på Jäverön har som en av de första lederna i Värmland utvecklats och blivit certifierad som Värmlandsled. Utflyktsmål för Karlstadsbor och turister.
- Rävöns norra udde har ställts i ordning för båtbus och andra besökare genom att brygga, dass, grillplats. Dass även byggt på Kärrholmen vid brygga som anlades 2011. Främjar båtlivet och tillför målpunkt för dags- och kvällsturer.
- Invigning av ny brygga på Västra Långholmen. Brygga, trappa, eldstad, information och dass anlagt på Rävön. Det finns 1 Mkr i budget 2013 till ytterligare en anhalt på vägen mellan Karlstad och Kristinehamn.
- I I2-skogens stövområde har ett projekt påbörjats (LONA) för att utveckla området som natur-, kultur- och friluftsområde. Skolor och förskolor har deltagit. Runt Sandbäckstjärn har markerad vandrings slinga med spänger och rastplats ställts i ordning.
- Vandringsleden ut till Bergholmen har rustats upp.
- En ny gästhamn i Inre hamn. Välkommen till Karlstads ”Smögen”!

DEN GODA GRÖNA STADEN

Klimatpåverkan från energi- och transportsektorn i Karlstads kommun, som geografiskt område, ska minska med 25 procent mellan 2008 och 2020

- När det gäller minska energiförbrukningen för den offentliga belysningen så finns det flera åtgärder förvaltningen har eller kommer att genomföra. Förvaltningen har under året testat ny teknik, bl.a. testas just nu olika typer av lampor på enstaka gång- och cykelstråk samt vid rondeller. Även på Hamngatan,

Mariebergsviken samt Herrhagen testas och utvärderas ny belysning. En ny typ av solcellsbelysning för skolskjutsverksamhet har tagits fram och testas vid olika hållplatser. I nya investeringsprojekt används mer LED-belysning som ett alternativ till konventionell ljuskälla. Verksamheten har också under året slutfört inventeringen av gatubelysningen och med den som grund har arbetet påbörjats med att minska vår energianvändning. Detta genom bl.a. se över antalet belysningspunkter och var de är placerade, säkringsstorleken på elabonnemangen, öka andelen energisnål belysning, förbättra tändsystemen och fasa ut kvicksilverlamporna. Förvaltningen har under året också påbörjat arbetet med att ta fram ett belysningsprogram som kommer att kunna presenteras i början av 2013.

Samhällsplaneringen ska ge förutsättningar för ett hållbart och hälsosamt liv med hänsyn till natur och kulturvärden

- Arbetet har påbörjats med att ta fram ett nytt naturvårdsprogram (NVP). NVP behövs som komplement till miljö- och klimatstrategin, för att få en mer detaljerad beskrivning och värdering av naturen i Karlstads kommun samt en handlingsplan med åtgärder för att nå målen i den strategiska planen. Särskild inventering av skyddsvärda skogar.
- Arbetet pågår med en återinventering av ängs- och naturbetesmarkerna. Totalt ca 90 objekt besöks (ca 700 ha).
- På Herrön pågår fortsatta biotopvårdande åtgärd av våtmark. Inkl informationsanläggningar och utvärdering av tidigare genomförda åtgärder.
- Verksamheten jobbar aktivt med visningar och invigningar när åtgärder är klara. Antalet informationstavlor och andra informationsmaterial ökar. Verksamheten deltog i utställningen "Hard Rain –Whole Earth".
- Verksamheten får in många synpunkter och medborgarförslag. Samverkan/dialog i olika former sker i samband med åtgärder och projekt. T ex Älvstråket, stadsdelsutveckling, utveckling av kransorter, utveckling av stadsnära odling, hundrastgårdar, spontanidrottsytor m.m.
- Inventering av bryggor och båtar på kommunens mark i Karlstads tätort. Syftet med inventeringen är att se hur många anläggningar som vi har längs stränderna. Inventeringen kommer att ligga till grund för det pågående arbetet med att ta fram en strand- och bryggpolicy och en åtgärdsplan.
- Planering av Stadsträdgårdens 150-års firande 2013.

VÅRDA TILLGÅNGAR

Kommunkoncernens anläggningstillgångar ska vara i gott skick

- Särskild satsning om 22.000 tkr på beläggningsunderhåll. Några större objekt som fått ny beläggning är GC-väg Hagaborg, Nobellrondellen, Mässgatan, Bromsgatan, Kolvgatan, Anisvägen, Edsgatevägen, Universitetsgatan, Höstgatan, lappning Örsholmen, Bergkantsgatan, Bergviksvägen, Bryggerigatan, Signalhornsgatan bara för att nämna några.
- Arbetet med långsiktig underhållsplan och som underlag för denna påbörjad inventering och statusbedömning av infrastruktur (vägar, broar, belysningspunkter, lekplatser, badplatser, bryggor m.m.)
- Upprustning av dykdalber, omfattande trädvård, utbyte av båtbyggor

- Utökad samordning och samverkan med andra aktörers vid anläggningsarbeten – t ex VA-omläggning, fjärrvärmeutbyggnad, exploateringsarbeten, allt för att minska kostnaderna.

Framtiden

Nämndens roll och ansvar

Teknik- och fastighetsnämnden har ett stort och avgörande inflytande på kommunens fasta egendom i form av mark, byggnader och anläggningar. Nämnden ansvarar för sådana gemensamma tillgångars funktion, skick, tillgänglighet och attraktivitet vilka starkt påverkar kommunmedborgares, kommunala verksamheters och övriga aktörers vardag. Tillväxt, attraktiv stad, en stad för alla, den goda gröna staden, finansiellt perspektiv och vård av tillgångar är centrala målområden från den strategiska planen som alla kan relateras till nämndens ansvarsområde.

Förväntningar och ambitioner

Behov och krav från näringslivet, politiken, medborgarna (kollektivt och enskilt) förändras fortlöpande. Vi försöker möta nämnda förväntningar med dialog och ett förhållningssätt som präglas av ständiga förbättringar. Förvaltningsuppdraget drift och underhåll har som avgörande målsättning att vårda tillgångar och försätta dem i ett sådant skick som förväntas av oss idag och som också kan accepteras av kommande generationer. Vi har ambitionen att stolt överlämna en gåva av välskötta och vårdade tillgångar och inte en skuld av eftersatt underhåll.

Utbudet i ”butikens” Karlstads kommun

På vilket sätt vi kan uppfylla de sammantagna förväntningar som medborgarna kollektivt, men framförallt än mer enskilt, ställer på kommunen samt det uppdrag vi har att vårda våra tillgångar påverkas i högsta grad av den begränsade årliga uppräknings av driframen. Vi upplever dock en politisk medvetenhet och ambition att bidra till nämnda måluppfyllelse genom långsiktigt stärkta anslag. Trots allt blir underhållet, i brist på en analys av vad annat i kommunens samlade utbud som kan prioriteras bort, den post som ofta får stryka på foten när den ekonomiska situationen blir ansträngd. Kommunens roll i samhället är central och omfattande men vi ser behov av en dialog med politik, medborgare och tjänstemän om det ”basutbud” som **skall förväntas** i ”butikens” Karlstads kommun. Historiskt har kommunernas skattetillväxt tillåtit ökade åtaganden i samhället. Uppdrag har ibland med stöd av politiska beslut och ibland sannolikt utan sådana ställningstaganden lagts till det kommunala uppdraget. Vi ser ett behov av starta en politisk process och medborgardialog vad som skall finnas i ”butikens” och vilka ”varor och tjänster” som kan tillhandahållas av andra.

Metoder för val av investering

Investeringar kan ha flera mål. De finansieras på olika sätt och de kan också delas in i olika typer med olika målsättning, exv:

- Expansionsinvesteringar (utöka servicekapaciteten ny eller befintlig)
- Imageinvesteringar (skapa ej servicerelaterad trivsel eller attraktionskraft)
- Reinvesteringar (upprätthålla befintliga tillgångars servicekapacitet, funktion)
- Anpassningsinvesteringar (förbättra befintliga tillgångars effektivitet, trygghet, säkerhet, miljöpåverkan, övriga funktion)

Inbördes avvägningar kommer att vara nödvändiga och vi behöver då hitta metoder hur vi skall prioritera. Vi behöver också fundera över processen fram till att vi verkligen investerar. Inom infrastrukturplaneringen inom bl.a. Trafikverket används en strukturerad analysmodell kallad "fyrstegsprincipen". I stället för att direkt rikta in sig på att bygga något för att uppfylla ett behov beskriver metoden en process som inleds med andra åtgärder än bygga relaterat behovet:

Steg 1: Tänk om

Åtgärder som kan påverka behov och val

Steg 2: Optimera

Åtgärder som effektiviserar nyttjandet av befintlig infrastruktur och fordon

Steg 3: Bygg om

Begränsade ombyggnadsåtgärder

Steg 4: Bygg nytt

Nyinvesteringar och större ombyggnadsåtgärder

Förhållningssätt - helhet/samverkan/fokus

Vi tror att ett gemensamt synsätt med ledorden helhet, samverkan och fokusering är framgångsfaktorer för att lyckas i vårt arbete:

Vi behöver inse vår del i sammanhanget och utgå från **helheten**

Helheten skapar vi tillsammans. Vi måste inse att vi inte klarar det i var och ens tempo och agenda ensamma som förut. Vi måste **samverka** inom och utom kommunen. Vi måste **fokusera** och kunna välja bort eller senarelägga. Nu är detta bästa för helheten. Låt oss i samverkan göra det.

Stadsmiljöns betydelse

Människor söker sig allt mer in till städerna för att bo, jobba, shoppa, roa sig, träffas m.m. Det offentliga rummets uppgift är att ge en socialt stödjande dimension i form av rumslig struktur som underlättar för människor och ge fysiska förutsättningar för gemenskap. Utöver åtgärder i det offentliga rummet behövs också en attraktiv bostadsmarknad och en bra bostadspolitik.

Stadsmiljön förmedlar en framträdande bild av hur en stads offentliga rum utövar "värdskap" för Karlstadsbor och stadens besökare. Stadsmiljön kommer mer och mer att vara en indikator vad en stad signalerar i form av identitet och välkomnande karaktär. Den fortsatta urbaniseringen gör att fokus än mer hamnar i stadens, tätorters och stadsdelars centrala delar och de behov av möten, sammanhang, trygghet m.m. vi människor ställer på det offentliga rummet. I en omvärldsanalys kan vi se följande långsiktiga omvärldsförändringar som har samband med stadsmiljön:

Stadens utemiljö är en oumbärlig resurs i skapandet av attraktiva och hållbara städer. Det offentliga rummet och dess stödjande inramning med infrastruktur och byggnader är en plats för mänskliga möten, aktiviteter, avkoppling, lek och upplevelser. För att utemiljön ska bidra till att skapa bättre livsmiljöer bör först och främst våra mänskliga behov och de funktioner vi behöver och önskar i staden tillgodoses.

Våra insatser i stadsmiljön bör i framtiden ökas i syfte stärka stadens hållbarhet med utgångspunkt i:

- social hållbarhet   möjlighet till positiva upplevelser, ett rikt kulturliv, god hälsa, delaktighet och trygghet
- ekologisk hållbarhet   god kvalitet på vatten, mark och luft och biologisk mångfald
- ekonomisk hållbarhet   stärka verksamheter och ett varierat näringsliv

Hur kan vi stärka stadens sociala hållbarhet genom goda mötesplatser? Hur möter vi de behov och förväntningar den moderna besökaren har på våra parker, grönområden och spontanidrottsplaner som mestadels är sprungna ur andra tidsepoker med andra ideal? Vi bör titta på och utreda möjligheterna att till skapa fler gröna mötesplatser i stadslandskapets mest hårdgjorda områden. På lämpliga platser kan t ex s.k. fickparker (Pocket parks) anläggas som inte bara signalerar en lekfullhet som levandegör och bringar estetiska värden utan också innebär trivsamma mötesplatser vars funktion i huvudsak är sociala; som plats för möten, rekreation, lek och upplevelser. Miljöer som är ett lättillgängligt komplement till de större parkerna.

Tomträtter ger avkastning

Utförsäljningen av småhustomträtter som skett till rabatterat pris har medfört en intäktsminskning under 2012 vilken uppgår till ca 3 500 tkr. Under 2013 kommer denna intäktsminskning att uppgå till ca 5 500 tkr. Då ingen kompensation ges för intäktsbortfallet innebär detta att verksamheten måste se över vilka möjligheter som finns att kompensera för intäktsbortfallet. Oavsett hur detta görs kommer det att ta flera år innan verksamheten åter balanserar intäkter mot budget. De alternativ som finns är besparingar och intäktshöjningar. Besparingar bedöms endast kunna ske i mycket begränsad omfattning medan intäktshöjningar över åren är det mest realistiska alternativet. Intäktshöjningar sker löpande av arrende- och tomträttsintäkter. Avseende arrendeintäkter finns idag upplåtelse som inte är marknadsanpassade vilka kommer under en femårsperiod att bidra med en ökning av intäkterna. Avgörande är dock att förvaltningen medges stoppa utförsäljningen av kvarvarande tomträttsfastigheter och låta dessa genom ordinarie ökning av avgälden istället på sikt kompensera för intäktsbortfallet vilket var en följd av den massiva utförsäljningen av småhustomträtter. Ett stopp i utförsäljningen av tomträttsfastigheter bör dock inte innefatta kvarvarande småhustomträtter.

Översvämning - anpassning till förändrat klimat

Karlstads läge med Klarälvsdeltat och vid Vänerns stränder är och har varit en viktig förutsättning för stadens utveckling. Läget innebär stora kvalitéer i boende och andra verksamheter som starkt bidrar till stadens attraktivitet. Det finns ett stort intresse för att bygga och bo i vattennära lägen. Samtidigt innebär läget att centrala Karlstad och stadsdelarna längs älven är utsatta för översvämningsrisker. Vi har en översvämningsrisk från både Väner, Klarälven, dagvattnet och grundvattnet. Karlstad Kommun har tagit fram ett översvämningsprogram där man analyserat risker, vattennivåer och åtgärder för att minska översvämningsrisker. Idag arbetar vi aktivt med dessa frågor, både på plannivå och på projektnivå. De projekt vi har börjat med är komplicerade med många förundersökningar. Miljökonsekvensbeskrivningar samt tillståndsplikt krävs och det är väldigt viktigt med samråd med medborgarna för att få en bra estetisk utformning samt ett bra miljötänkande. Det krävs lång planeringstid för att få projekten att bli bra, och kostanden för dessa projekt blir ofta stora på grund av detta. Ett stort projekt som kommer

att starta 2013 är att översvämningssäkra Centralsjukhuset. Om vi kan förebygga översvämningar samtidigt som vi kan förbättra och försköna Karlstad, blir investeringarna på sikt återbetalda.

Broar – vårda och skapa nya förbindelser

Klarälvsdeltat påverkar också Karlstads trafiksystem då det idag är begränsade möjligheter att passera Älvgrenarna vilket gör att kapacitetsgränsen är väldigt hög vid vissa belastade korsningar. Förvaltningen behöver därför både komplettera trafiksystemet med nya broar samt underhålla redan befintliga broar för att omfördela trafik från känsliga till mer trafiktåliga miljöer utan att bidra till att fler väljer att använda bilen som huvudfärdmedel. Omflyttningen av trafik innebär också möjligheter till mer attraktiva miljöer i centrumnära områden. Just broar är och kommer att vara en aktuell fråga de närmaste åren då detta påverkar flera åtagande i de olika perspektiven. Förvaltningen kommer att belysa just broproblematiken i kommande budgetskrivelse då statusen på några av de viktiga broarna är väldigt dålig, gäller bl.a. Elverumsbron, Engholmsbron och Jakobsbergsbron. Det är också viktigt att kommunen bygger nya broar. Främst gäller det ny bro över Västra Älvgrenen mellan Jakobsberg samt Ullebergsleden samt nytt läge för Eleverumsbron. Även ny GC-bro mellan Råtorp och Färjestad är viktig för att öka cykeltrafiken och minska biltrafiken.

Vinterväghållning – anpassning till ”normalvinter”

De senaste årens vintrar har varit väldigt varierande. Förvaltningens ram för vinterväghållning på 20 836 tkr (år 2012) och 22 700 tkr (år 2013) är liten och räcker inte till för att upprätthålla den ambitionsnivån vi i dag har. Förvaltningen har i tidigare äskanden begärt en grundramshöjning för att komma till rätta med underskottet. Dagens budgetsumma togs fram efter vintern 06/07 som också var en snörik vinter. Summan utgjorde ett medelvärde av de närmast föregående årens kostnader för vinterväghållning. Förvaltningen bedömer att en genomsnittlig budget för vinterväghållningen bör ligga på mellan 25 000 – 26 000 tkr. De senaste åren har det tillkommit nya bostadsområden, nya gång- och cykelvägar, mer trafiksäkrade övergångar, tillgänglighetsåtgärder etc. I och med att det årligen tillkommer ytterliggare faktorer som gör att vinterväghållningen blir mer omfattande. För att kunna sköta vinterväghållningen på inom aktuell budgetram med bibehållen ambitionsnivå bör budgeten förstärkas alternativt att ambitionsnivån sänks.

Fordonsgas för miljöns skull

För närvarande krävs att kommunbidrag ges till fordonsgasverksamheten då den inte bär sig själv helt. Inledningsvis är detta en miljöåtgärning kommunen gör som möjligen på längre sikt kan bli ekonomiskt lönsam. Det enda sättet kommunen har att påverka ersättningens storlek i nuläget är att öka på antalet gasfordon då en högre ersättningsnivå för försåld gas erhålls då kommunen själv tankar mer än 200 000 Nm³/år. Under 2012 tankade kommunen 127 195 Nm³. Så länge fordonsgasen har ett kommunbidrag som täcker det underskott som verksamheten annars skulle få kommer inget underskott att uppstå. Kommer anläggningens drift att fungera utan haverier eller att rågasproduktionen på Sjöstad fungerar utan större bortfall ser verksamheten ut att klara budgeten de närmsta åren. Trenden har hittills varit att drivmedelsindex stiger vilket också påverkar intäkten positivt.

Möjligheterna till att i framtiden röta kommunens organiska hushållsavfall i egen anläggning har studerats av Karlstad Energi AB (KEAB). Fordonsgasanläggningen är till viss del redan förberedd för att ta emot den ytterligare gas som matavfallet kan ge upphov till. För närvarande går delar av fordonsgasanläggningen på "halvfart" och skulle må bra av att få producera mer fordonsgas. Under senhösten har KEAB:s planer lagts på is av ekonomiska skäl och det är oklart om eller när anläggningen kan komma till stånd. Utfallet av detta påverkar förstås fordonsgasverksamhetens möjligheter att bli mer ekonomiskt bärkraftig på sikt.

Volymuppgifter och prestationsmått

Här redovisas de viktigaste volymuppgifterna, på samma sätt som tidigare år. Måtten bör kommenteras, här eller under rubriken "Ekonomisk utveckling 2010-2012".

Mått	Redovisning			Budget
	2010	2011	2012	2012
Försåld mängd fordonsgas till gaskund (Nm ³)	242 275	586 600	680 206	560 000
Vinterväghållning kr/m ² gata	9,69	8,45	6,67	5,18
Utfört beläggningsunderhåll av det totala vägnätet i %	3,9	1,7	4,7	4,3

Kommentar

Fordonsgas: Produktionen av gas har gått över förväntan och hela 21% mer gas har producerats än vad produktionsmålet hade satts för året. Till 98,5% av året har anläggningen varit igång och producerat gas.

Investeringsbudget - ekonomiskt utfall och avvikelse

Belopp i tkr.	Utfall	Budget	Avvikelse
	helår 2012	helår 2012	helår 2012
Grundram	30 725	40 051	9 326
Övriga projekt	28 865	60 194	34 128
Summa	59 590	100 245	43 454
<i>Specifikation övriga projekt*</i>			
Sundsta bad dagvatten parkering	0	5 000	5 000
Sundsta bad allmänna ledningar	0	2 000	2 000
Tak Jäverön	168	150	-18
Småbåtsbryggor	568	1 966	1 397

Belopp i tkr. forts.	Utfall helår 2012	Budget helår 2012	Avvikelse helår 2012
Skärgårdsutveckling NP	607	1 600	993
Skärgårdsutveckling Jäverön	1 864	2 000	136
Plan för full delaktighet	26	63	38
Sammanhängande säkerhet Cykelnät	690	1428	739
Gc vägar Rud	6	0	-6
Gc-vägar Färjestad	3 428	-152	-3 581
Permanenta åtg översvämningsskydd	794	2 609	1 814
Full Koll	1 723	3 798	2 075
Rosenborgsgatan CSK	770	1 331	560
Busshållplatser 2011	2 239	551	-1 688
Centrumutveckling kransorter	3 349	8 580	5 231
Skärgårdsutveckling TG	775	819	44
DKV badhuset	8 175	-666	-8 842
Trafikplan åtg cykeltrafiknät	1365	10 000	8 635
Översvämningsskydd 2012-2014	558	10 000	9 442
Solsidan	444	2 000	1 555
Pumpar och temporära barriärer	0	5 000	5 000
Älvgatan Csk	3 094		-3 094
Cykelstråk, nokiag, mossg, blönduosg	0	-514	-514
Ö.a Torggatan, kungsgatan, herrgårdsg	95	7 613	7 518
Hagalundsvägen	-2 232	-2 235	-3
Trafiksäkerhet Gc-vägar	0	-647	-647
Enkelt avhjälpta hinder	359	702	344
Energisparoptimering	0	691	691
Fordonsgas	-1 460	-3 493	-2 033

* Endast ett urval av projekt redovisas här. Samtliga särskilda investeringsprojekt redovisas i bilaga 1.2

Grundram

Sammantaget för avdelningen visar grundramen på ett **överskott på ca 13.645 tkr.** Grundramen är fördelad på verksamheterna trafik&gata, natur&park och MEX.

Trafik&gatas överskott hänförs till att Granitvägen (5.000 tkr) och ny snötipp (1.500 tkr) inte påbörjats eller fullföljts i sin helhet. Verksamhetens TA är **+8.151 tkr.**

Natur&park har ett underskott på **-2.106 tkr.** Anledningen är att 2012-2013 års åtgärder planerades med en grundramsförstärkning på 3 000 tkr under 2013 som förutsättning samt att ett eventuellt underskott från 2012 då skulle balanseras mot budget. För att möta den osäkerhet som var kring realiseringen av budgetförstärkningen avbröts och flyttades flera av uppdragsprojekten till 2013. Detta till trots uppvisar helårsresultatet för verksamheten ett underskott. För att balansera resultatet under 2013 planeras att endast en mindre andel nya uppdragsprojekt genomförs. I första hand kommer de projekt som inte genomfördes under 2012 att genomföras. Därefter genomförs ”projekt för projekt” tills budgettaket för året nås.

Inom MEX-verksamheten har en enda större fastighetsinvesteringen avseende inköp till markreserven av del av kvarteret Planeraren för 2 000 tkr skett under 2012.

Detta innebär sammantaget att ca **+7.000 tkr** återstår av budgetutrymmet för fastighetsinvesteringar.

Särskilda tillägg

Hagalundsvägen: Syftet har varit att förbättra framkomligheten, miljön och säkerheten både för de boende på Våxnäs samt besökande till området. Ombyggnationen gäller förutom gata även VA-ledningar, pumpstation, belysning, samt en ny gång- och cykelväg längs hela sträckan. Projektet har kostat knappt 5 000 tkr mer än budget. Flera faktorer som påverkat underskottet har tillkommit under byggnationen och då inte heller kunnat tas hänsyn till vid projekteringen. Några av de tillkommande extra kostnaderna är indexuppräknig på beläggning, mängdjustering, miljösanering, extra trafikutredningar med anledning av utfarterna mot E-18 samt ny elkabel. Även ambitionshöjningen för kollektivtrafiken har bidragit till ökade kostnader. Att projektet har haft ökade kostnader har varit känt och underskottet kommer att täckas med grundramen. Projektet kommer att slutredovisas i särskilt ordning under 2013.

Rosenborgsgatan vid Centralsjukhuset: Karlstads kommun och Landstinget i Värmland har förbättrat trafiklösningen vid Centralsjukhuset. Syftet med att göra de här förändringarna har varit att öka trafiksäkerheten i området och att uppmuntra allmänheten att använda kollektivtrafik och cykel istället för att köra egen bil. De åtgärder som genomförts har ökat tillgängligheten till sjukhuset både för gång- och cykeltrafikanter samt för kollektivtrafikresenärer. De har också ökat trafiksäkerheten och tryggheten för skolelever eftersom sträckan ingår i en skolväg. Projektet som ej ännu helt är avslutat kommer redovisa ett överskott på knappt 1 000 tkr. Projektet kommer att slutredovisas i särskilt ordning under 2013.

Östra Torggatan : Projektet påbörjas 2013 med huvudsakligt utfall 2014.

Centrala älvrummet/Älvpromenaden: Teknik- och fastighetsförvaltningen, stadsbyggnadsförvaltningen och kultur- och fritidsförvaltningen fick den 22 februari 2012 i uppdrag av respektive nämnd att utveckla älvstråket, den så kallade Älvpromenaden ”Karlstads nya Solsida”, i enlighet med strategiska planen 2012-2014.

Stadsutvecklingsuppdraget Älvpromenaden är indelat i tre faser:

1. Ta fram ett väl förankrat program för områdets framtida utveckling som bidrar till stadens attraktivitet.
2. Projektering och budgetering av de högst prioriterade delarna av programmet.
3. Etappvis genomförande av de prioriterade delarna

Den första fasen, förstudien, är nu genomförd och dokumenterad i Älvpromenaden, programförslag december 2012. Programförslaget redogör för arbetsprocessen, gjorda inventeringar samt förslag och etapper. TFN har i januari 2013 godkänt föreslagen etappindelning med etapp 1 som högst prioriterad och prioritering av etapp 2-4 beroende av pågående projekt som berör dessa etapper. Teknik- och fastighetsförvaltningen har fått i uppdrag att genomföra förprojektering och kalkylering av programförslaget inför kommande budgetäskande.

Trafikplan, åtgärder cykeltrafik inkl Norra infarten: Av anslaget är 7 000 tkr reserverade och avsedda för GC-väg vid Centralsjukhuset, CSK och har inte nyttjas under 2012. CSK-projektet kommer och dess finansiering kommer redovisas i särskild ordning 2013.

Centrumutveckling tätortscentra: Utveckling av kommunens externa tätorter och att här skapa förutsättningar för attraktiva stråk, mötesplatser och allmänna viktiga funktioner i det offentliga rummet. Sammantagen budget 2011-2015 om 28.000 tkr fördelat på 4000 tkr år 2011 och 6000 tkr/år 2012-2015. Arbetet i Väse är slutfört. I Edsvalla har byggnationerna vinteruppehåll för att färdigställas under våren 2013. I Molkom pågår dialog och planeringsprocess. Byggstart beräknas till hösten 2013. I Vålberg samverkar projektet med "Trafiksäkerhetsåtgärder Långgatan". Byggstart beräknas till april 2013. I Skåre har ortsanalys och medborgardialog genomförts. Gestaltning och projektering påbörjas sannolikt under 2013. I Skattkärr pågår också ortsanalys och medborgardialog. Kommunens engagemang i tätorterna är mycket uppskattat och dialogen är konkret och givande.

Översvämningsprogrammet 2012-2014: Översvämningsåtgärder i Torpnoret pågår och huvuddelen av anslaget kommer nyttjas först tidigast 2013. Detta för invallning vid Torpnoret samt för beredskapsplanen Poseidon.

Pumpar och temporära barriärer: Upphandling pågår och är inte avslutad. I första etappen för inköp av barriärer och pumpar är 3 000 tkr avsatta.

GC-väg Färjestad, Norra Infarten etapp 1: Projektet som snart är avslutat har kostat drygt 2 000 tkr mer än beräknat. Framförallt är det problematisk geoteknik samt dyrare marklösen som påverkat resultat.

Full Koll: Projektet ska öka möjligheterna till effektiv arbetspendling genom kortare restider och därmed bidra till ökad konkurrenskraft och utveckling av näringslivet. Några av projektets mål är att höja standarden vid bytespunkterna, uppgradera de större hållplatserna, öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning samt öka kollektivt resande. Förvaltningen har under året bl.a. byggt bussomstigningsplatser Ilanda och Graninge (Molkom). Projektet som fortfarande pågår beräknas bli ca 1 000 tkr billigare än budget

Miljö och klimat, ingår som del i klimat- och miljöinvesteringar: Budget 1500 tkr. Utfall 553 tkr. Endast våtmarksrestaureringen vid Herrön och inventering av ängs- och naturbetesmark är genomförd under 2012. Kostnader och genomförande av naturvårdsprogrammet, åtgärdsprogram för grönskära och fräsning och restaurering av strandängar kommer att genomföras under 2013.

Småbåtsbryggor: Budget 1 966 tkr. Utfall 568 tkr. Brygga vid Mariebergsviken utbytt. Kvarvarande medel flyttas till 2013. Planering pågår av bryggor vid Tullholmsviken och i Pråmkanalen. Budgetmedel finns också under 2013.

Skärgårdsutveckling: Ombyggnation av ladugård till cafe på Jäverön. Budget 2 000 tkr. Utfall 1863 tkr. Återstående åtgärder genomförs 2013.

Skärgårdsutveckling (bryggor): Budgeten på 1 600 tkr. Består av brygga på Rävön (600 tkr) och 1 000 tkr för att utveckla ytterligare ett reseml på väg mot Kristinehamn (ev Timmeröarna). Bryggan på Rävön klar. Utfall 607tkr. Ytterligare brygga byggs 2013.

Fordonsgasprojektet: Entreprenadsumman uppgick till ca 22 Mkr och därtill tillkom byggherrekostnader i form av egen personal som är involverade i projektet och de konsulter som anlitas. Total upparbetad kostnad i projektet sedan start är ca 28 Mkr. Totalbudget för projektet låg på ca 26 Mkr varav kommunen själv har budgeterat 18 Mkr (10+4+4) och därutöver sker finansiering via KLIMP-bidrag på ca 8 Mkr. Anläggningen fördyrades mot ursprunglig kalkyl då även viss förberedelse gjorts för att möjliggöra en framtida utökning av gasproduktionen genom påkoppling av gas från KEAB:s planerade rötning av organiskt hushållsavfall. En annan orsak till att projektet fördyrats är att samtliga kostnader för anpassningsåtgärder på VA-anläggningen inte helt var kända från början – såsom t ex kostnad och omdragning av ledningar för fjärrvärmeanslutning av verket då rågasen inte längre kan nyttjas för uppvärmning på verket. Eftersom fordonsgasverksamheten inte har någon grundram för investering fanns inga medel att omfördela till detta. Tidigare har 6 mkr erhållits i KLIMP-bidrag. Den återstående delen på 2 Mkr erhöles i slutet av året. Ytterligare kostnader kommer att falla ut under 2013. Ett belopp om 313 tkr hålls inne till dess alla anmärkningar från slutbesiktningen åtgärdats av entreprenören. Slutnotan ser ut att landa på ett underskott i projektet som helhet på **ca -2,3 Mkr** och troligen kan projektet avslutas under första kvartalet 2013.

Kommentar till större avvikelser inom exploateringsprojekt

Exploateringsverksamheten (815) lämnar för 2012 ett resultat om 73 000 tkr vilket motsvarar en avvikelse från budget om ca 48 000 tkr. Orsaken till detta är att ett flertal projekt med ackumulerade intäkter anses som avslutade under året.